

РОЛЬ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ПОДОЛАННІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Роман Вернидуб

Київ

У статті розглядається роль вищої педагогічної освіти в подоланні глобальних викликів і проблем сучасності, філософсько-педагогічне осмислення ролі освітнього фактора в досягненні суспільного прогресу. Зосереджується увага на провідній ролі педагогічного університету у формуванні творчого професіоналізму учителя і викладача, спрямованих на виховання толерантного і конкуретоспроможного суб'єкта глобалізованого суспільства. Описано освіту, яка виступає механізмом відтворення якості суспільного інтелекту і поширюється на суспільство в цілому, її метою стає кардинальна зміна суспільної свідомості, що сьогодні, як ніколи, необхідно для виживання людства. Тиск глобалізаційних чинників обумовлює зміну ідей та пріоритетів сучасної вищої педагогічної освіти з традиційних на інноваційні, зміну сучасної професійно-педагогічної підготовки, зокрема її змісту, підвищує значення науки в освітніх програмах підготовки майбутніх педагогів.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, педагогічний університет, глобалізація, глобалізоване суспільство.

Сучасні характеристики розвитку суспільства неминуче зв'язуються з глобалізаційними вимірами, які проявляються в переважанні економічних підходів над соціальними, громадськими і політичними інтересами. Ці процеси супроводжуються прискореною інтеграцією людини у світові процеси, і, як наслідок, підвищеною відповідальністю людства за долю планети.

В умовах трансформації всієї системи політичних, економічних та інших відносин освіта також переживає глибинні зміни, які виявляються в переосмисленні багатьох аспектів освітньої діяльності в сучасному суспільстві і усвідомлюються як процес, необхідний для пристосування людини і суспільства до нових вимог. На думку багатьох дослідників, відомих світових теоретиків університетської освіти, глобалізація є найфундаментальнішим викликом, з яким зіткнулася вища школа за всю понад тисячолітню історію існування (Skott 2000) [3].

Філософсько-педагогічне осмислення ролі освітнього фактора в досягненні суспільного прогресу, забезпеченні сталого соціального розвитку досліджується в роботах Гершунського Б. Г., Гессена С. І., Сауха П. Ю., Пищуліна Н. П., Щедровицького П. Г. та інших вчених. В їхніх роботах всебічно висвітлені питання зв'язку свідомості людей і механізмів розвитку суспільства в умовах формування глобального співтовариства.

Глобальні зміни в сучасній економіці освіти, які відбуваються внаслідок виникнення та поширення новітніх технологій і виробничих процесів, зумовлюють і високу залежність подальшого розвитку кожної країни від здатності її громадян здобувати, передавати й накопичувати нові знання, як у виробничій сфері, так і в повсякденному житті. У сучасній парадигмі виробництва продукування і поширення знань стає центральним елементом, і саме тому зміни в освіті можуть стати вирішальним фактором економічного розвитку.

Тому актуальним є з'ясування тенденцій розвитку вищої освіти в умовах культурної глобалізації, визначення ролі вищої педагогічної освіти в подоланні глобальних викликів і проблем сучасності.

У контексті проблеми, яка розглядається, глобалізація – це універсалізація освітніх програм, що обумовлюється попитом на інноваційний тип фахівця на глобальному ринку

праці в умовах забезпечення вільних академічних обмінів викладачами і студентами між університетами різних країн та створення спільних навчальних програм.

Основною рисою сучасного суспільного розвитку є протікання двох протилежно спрямованих явищ: першого – глобалізація суспільних процесів і другого – індивідуалізації соціуму, поглиблення диференціації соціальних груп і особистостей. З одного боку, розвиток світового господарства, домінування транснаціональних корпорацій, розвиток нових наднаціональних утворень (наприклад, «ОРЕС» – Організація країн-експортерів нафти, «Європа знань»), упровадження міжнародних інформаційних технологій («Інтернет»). З іншого боку, окрема особистість, яка прагне самостійності, самовизначення своєї лінії поведінки, але в той же час потребує підтримки і допомоги з боку інших людей.

Об'єднання цих двох соціальних протилежностей знаходить реалізацію на рівні віртуальних груп і утворень – мережевих спілок окремих індивідів, що використовують світову інформаційну мережу як засіб соціалізації. Але виникає і суперечність – поява нової комунікації, нових типів відносин між людьми і соціальними групами протиставляється звичним принципам централізованого управління та організації, дисциплінованості та регламентації суспільних відносин.

Для інформаційного суспільства більш важливими представляються ідеї співпраці, діалогу, поваги особистості та її прав, визнання іншої точки зору, прийняття рішень, що враховують інтереси всіх.

Такі виклики сучасності поставили під сумнів можливість традиційної системи освіти, заснованої на класичних цілях, змісті та формах навчання, у підготовці нового типу людини – активного конкурентоздатного суб'єкта інформаційного суспільства. Сучасна епоха поставила перед освітою принципово нові важливі проблеми. Загострення глобальних проблем, яке все більше загрожує знищенню людства, вимагає істотних змін усієї стратегії діяльності останнього, а тому й формування того нового типу практичного світогляду, який і визначає цю стратегію. У рішенні даного завдання, яке стало найважливішим не тільки для сучасних вчених, політиків, а й для всього людства, головну роль, безумовно, має відігравати сучасна освіта. С. Гессен (1998) вважав, що «завдання будь-якої освіти – залучення людини до культурних цінностей науки, мистецтва, моральності, права, господарства» [1].

Загострення глобальних проблем залишає людству дуже мало часу на їх вирішення. Глобалісти пропонують два шляхи: або людство знайде нову парадигму такого рішення і розробить механізми її впровадження через реформування освітніх систем і формування нових видів практичного світогляду, або людство приречене на загибель. Перший варіант потребує розробки методології неантагоністичного вирішення всієї складної системи суперечностей між особистістю та суспільством, між усіма існуючими соціумами, між людством і природою.

Механізмом, що забезпечує еволюційний режим трансформації суспільства в сучасних умовах, може стати тільки освіта: революційні, силові методи в сучасних умовах виявляються занадто небезпечними. Перед освітою постає ряд нових завдань, до яких відносяться: необхідність перевизначення образу світу і місця людини в ньому, необхідність загострення етичної проблеми, необхідність проголошення принципу випереджаючої підготовки людини до непередбачуваних умов життя.

В загальному вигляді завдання освіти для сталого розвитку, яка є міждисциплінарною та комплексною, полягає в тому, що вона повинна сформулювати новий світогляд кожного громадянина Землі. Постіндустріальна цивілізація, яка характеризується переходом до інформаційно-комп'ютерних технологій, нових форм зайнятості населення, нових технологій, вимагає іншої людини з новими рисами характеру, менталітету. Б. Гершунський (1998) вважає, що відповісти на виклики XXI

століття і зуміти зберегти людську цивілізацію на основі нового менталітету чи соціального характеру може лише освіта та її нове пріоритетне становище в соціумі [2].

Освіта виступає механізмом відтворення якості суспільного інтелекту і поширюється на суспільство в цілому, її метою стає кардинальна зміна суспільної свідомості, що сьогодні, як ніколи, необхідно для виживання людства. Тому, на думку П. Щедровицького (1993), необхідне становлення освітньо-педагогічної формації «освітнього суспільства», у якому головним продуктом повинні стати людина, якість її інтелекту і якість суспільного інтелекту [4]. Таким чином, зі збільшенням впливу людського фактора на сучасні цивілізаційні процеси роль освіти постійно зростає. Освітня політика виступає важливою складовою політики будь-якої держави, інструментом забезпечення фундаментальних прав і свобод особистості, підвищення темпів соціально-економічного та науково-технічного розвитку, гуманізації суспільства, зростання культури.

Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992) стала однією з найважливіших подій людства в ХХ столітті, її рішенням було затвердження «Порядку денного на ХХІ століття» (UN Conference, 1992). Цей програмний документ засвідчує встановлення глобального партнерства країн світу для досягнення сталого розвитку суспільства. У главі 36 «Порядку денного на ХХІ століття» зазначено, що необхідною умовою реалізації концепції сталого розвитку є підвищення рівня розвитку освіти.

У такому контексті мегапроект «Європа знань» – це загальноєвропейська відповідь глобальним викликам інформаційної цивілізації, який передбачає досягнення «трьох стрижневих цілей: розвиток особистості, розвиток суспільства, розвиток економіки» [6]. Досягнення зазначених цілей вбачається у визнанні фундаментальної ролі системи освіти та професійної підготовки у формуванні вмінь та навичок для успішної реалізації особистості в інформаційному суспільстві.

Сучасні підходи до визначення ролі університетської освіти можна простежити в комюніке Європейської Комісії: «..зростання знаннєвого суспільства залежить від виробництва нових знань, їх передачі через освіту і професійний вишкіл, їх поширення через інформаційні та комунікаційні технології та їх використання в нових індустріальних процесах і послугах» [7].

Новий глобалізаційний порядок сьогодення ставить вищу школу перед викликами конкурентного суспільства, у якому роль університету в масовому підвищенні рівня освіти громадян розглядається як гарантія конкурентоспроможності держави в новій глобальній економіці.

Глобалізація прямо стосується університетів, адже робить особливо актуальним завданням поширення національних культур, сприяє стандартизації навчання (під впливом сучасних інформаційних технологій і появою глобальних дослідницьких мереж), а також обмежує бюджетні можливості розвинених країн, від яких залежить більша частина фінансування університетської освіти (Skott 2000) [3].

Глобалізація пов'язана насамперед із загостренням конкуренції між університетами. З огляду на зміни в суспільстві, культурі й знаннях, сучасний університет повинен так само змінитися, знайти себе в нових реаліях, забезпечуючи свою конкурентоспроможність і затребуваність на глобалізованому ринку освітніх послуг. На початку ХХІ ст. університет перетворюється в глобальний заклад, що здійснює міжнародну співпрацю з вищими навчальними закладами і установами різних країн, зайнятий в тристоронніх відносинах з урядовими й багатонаціональними корпораціями. У цьому контексті глобалізація розглядається як чинник упровадження в університети елементів ринкової економіки, що сьогодні змінює і національні, і світову системи вищої освіти.

Саме освіта визнана міжнародним співтовариством фундаментальним інструментом для просування ідей сталого розвитку та захисту навколишнього середовища. Лише освіта здатна докорінно змінити світогляд, парадигму розвитку людства в цілому і кожної окремої людини для забезпечення виходу на траєкторію сталого розвитку. Інших шляхів до сталого розвитку, ніж через освітні механізми, немає – ні вдосконалення технологій, ні будь-які економічні інструменти принципово не можуть забезпечити цього переходу.

Мета освіти для сталого розвитку полягає у сприянні засвоєнню знань, умінь і переконань, які дозволяють приймати і впроваджувати рішення на місцевому та глобальному рівнях, спрямовані на підвищення якісного рівня життя і не загрожують можливостям майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Основні шляхи реалізації освіти для сталого розвитку: аналіз національної системи освіти; переорієнтація систем формальної освіти; включення освіти в національні стратегічні плани на користь сталого розвитку; залучення і використання засобів масової інформації; залучення громадськості до процесу прийняття рішень в галузі сталого розвитку; розвиток спеціальних програм підготовки та перепідготовки кадрів.

Провідну роль у цьому процесі відіграє система вищої освіти – університети як лідери, «локомотиви» змін в освітньому середовищі повинні вирішити ключові завдання:

- підготувати формацію нових викладачів, педагогів, які були б в змозі сформулювати новий світогляд у учнів;

- підготувати формацію нових фахівців, здатних на всіх рівнях – від підприємства, органу місцевого самоврядування до уряду країни – правильно оцінювати стратегії економічного та соціального розвитку, знаходити оптимальні, з точки зору економічного розвитку та збереження навколишнього природного середовища, соціально-економічні рішення і вносити корективи, пов'язані зі стійким розвитком окремої території, регіону, країни в цілому.

Процеси глобалізації ставлять педагогічний університет перед завданнями адаптації до суперечливих вимог конкурентного ринку освітніх послуг та забезпечення високого професійного рівня підготовки педагогічних кадрів – творчих, високоморальних, свідомих провідників кращих традицій національної освіти, послідовників наукових шкіл університету, здатних до реалізації інноваційних методик навчально-виховної роботи. У таких умовах кадровий і науково-дослідницький потенціал педагогічного університету покликаний відігравати провідну роль в удосконаленні освітніх програм, створенні і реалізації наукових результатів світового рівня, забезпеченні організаційно-методологічного підґрунтя розвитку вищої педагогічної освіти відповідно до викликів епохи глобалізації.

Тиск глобалізаційних чинників обумовлює зміну ідей та пріоритетів сучасної вищої педагогічної освіти з традиційних на інноваційні, зміну сучасної професійно-педагогічної підготовки, зокрема її змісту, підвищує значення науки в освітніх програмах підготовки майбутніх педагогів. Створення нових навчальних програм, використання сучасних комп'ютерних технологій навчання, підручників, навчальних посібників, різних методичних матеріалів є необхідним напрямом в університетській системі інноваційної підготовки майбутнього вчителя.

Таким чином, вирішення глобальних проблем сучасності і збереження цивілізації в планетарному масштабі в значній мірі залежить від рівня освіти як усього населення Землі, так і кожного індивіда зокрема. Культура та освіта є соціальними інститутами, через які здійснюється трансляція і втілення базових культурних цінностей, які формують і розвивають суспільство. Роль сучасного педагогічного університету полягає у формуванні творчого професіоналізму учителя і викладача, оволодінні ними навичками демократичного спілкування в ситуаціях, що швидко змінюються, засвоєнні методів самоорганізації в умовах динамічних суспільних змін, зміцненні і розвитку інноваційних

умінь пошуку і створення нових знань і уявлень, спрямованих на виховання толерантного і конкурентоспроможного суб'єкта глобалізованого суспільства.

Література:

1. Гессен С. І. О понятиях и целях морального образования / С. І. Гессен // Российское зарубежье: образование, педагогика, культура. 20–50-е гг. XX столетия : материалы II Всероссийской научной конференции. – Саранск, 1998.

2. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI столетия (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М. : Совершенство, 1998. – 608 с.

3. Скотт П. Глобализация и университет / П. Скотт // ВВШ «Alma Mater». – 2000. – № 4. – С. 3–8.

4. Щедровицкий П. Г. Очерки по философии образования / П. Г. Щедровицкий. – М. : Педагогика, 1993. – 312 с.

5. UN Conference on Environment and Development [Электронный ресурс] – 1992. – Режим доступа : <http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html>

6. Council of the European Union. The Concrete Future Objectives of Education and Training Systems. – Brussels, 5980/ 01. EDUC 23. – 2001.

7. European Commission. The Role of Universities in the Europe of Knowledge. [Электронный ресурс] – Brussels, COM (2003) 58. – Режим доступа : http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11067_en.htm

References:

1. Hessen S. I. O ponyatyakh y tselyakh moralnoho obrazovaniya / S. I. Hessen // Rosyyskoe zarubezhe: obrazovanye, pedahohyka, kultura. 20–50-e hh. XX stoletyya : materyaly II Vserossyyskoy nauchnoy konferentsyy. – Saransk, 1998.

2. Hershunskyy B. S. Fylosofyya obrazovaniya dlya XXI stoletyya (V poyskakh praktyko-oryentyrovannykh obrazovatel'nykh kontseptsyy) / B. S. Hershunskyy. – М. : Sovershenstvo, 1998. – 608 s.

3. Skott P. Hlobalyzatsyya y unyversytet / P. Skott // VVSh «Alma Mater». – 2000. – # 4. – S. 3–8.

4. Shchedrovyytskyy P. H. Ocherky po fylosofyy obrazovaniya / P. H. Shchedrovyytskyy. – М. : Pedahohyka, 1993. – 312 s.

5. UN Conference on Environment and Development [Elektronnyi resurs] –1992. – Режим доступа : <http://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html>

6. Council of the European Union. The Concrete Future Objectives of Education and Training Systems. – Brussels, 5980/ 01. EDUC 23. – 2001.

7. European Commission. The Role of Universities in the Europe of Knowledge. [Elektronnyi resurs] – Brussels, COM (2003) 58. – Режим доступа : http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11067_en.htm

В статье рассматривается роль высшего педагогического образования в преодолении глобальных вызовов и проблем современности, философско-педагогическое осмысление роли образовательного фактора в достижении общественного прогресса. Концентрируется внимание на ведущей роли педагогического университета в формировании творческого профессионализма учителя и преподавателя, направленных на воспитание толерантного и конкурентоспособного субъекта глобализирующегося общества. Описаны образование, выступает механизмом

воспроизводства качества общественного интеллекта и распространяется на общество в целом, ее целью становится кардинальное изменение общественного сознания, что сегодня, как никогда, необходимо для выживания человечества. Давление глобализационных факторов обуславливает изменение идей и приоритетов современного высшего педагогического образования с традиционных на инновационные, изменение современной профессионально-педагогической подготовки, в частности ее содержания, повышает значение науки в образовательных программах подготовки будущих педагогов.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, педагогический университет, глобализация, глобализованное общество.

This article examines the role of education degree in addressing global challenges and problems of our philosophical and pedagogical understanding the role of the educational factor in achieving social progress. Focuses on the leading role in shaping the Pedagogical University creative teacher professionalism and teacher directed at education and tolerance konkretospromozhnoho subject globalized society. Described education, serving as a mechanism of social reproduction intelligence and applies to society as a whole, its goal is a radical change of social consciousness, now more than ever, it is necessary for survival. The pressure of globalization factors causes a change of ideas and priorities of modern education degree from traditional to innovative change in modern vocational and educational training, including its content, increases the importance of science in educational programs prepare future teachers.

Key words: higher pedagogical education, pedagogical university, globalization, globalized society.